

NGHIÊN CỨU XÂY DỰNG MÔ HÌNH “HỆ SINH THÁI HỌC TẬP, SÁNG TẠO” CHO CẤP HỌC MẦM NON CỦA THÀNH PHỐ HÀ NỘI

Đặng Lan Phương, Đặng Út Phương, Đinh Lan Anh

Trường Đại học Thủ đô Hà Nội

Tóm tắt: Nghiên cứu và phát triển mô hình "Hệ sinh thái học tập, sáng tạo" là một trong những nhiệm vụ quan trọng trong việc đổi mới và cải thiện chất lượng giáo dục ở cấp mầm non, đặc biệt là trong bối cảnh xây dựng Thành phố Hà Nội sáng tạo. Bài viết này trình bày tổng quan về các nghiên cứu trên thế giới và ở Việt Nam về mô hình hệ sinh thái học tập, sáng tạo ở cấp học mầm non, khái niệm cơ bản về mô hình hệ sinh thái học tập sáng tạo cấp học mầm non cũng như định hướng xây dựng mô hình Hệ sinh thái học tập, sáng tạo cấp học mầm non ở Hà Nội trong đó đề xuất một mô hình lý thuyết cho "Hệ sinh thái học tập, sáng tạo" tại cấp học mầm non, nhằm tối ưu hóa quá trình học tập và phát triển tối đa tiềm năng của các em nhỏ.

Từ khóa: Hà Nội, hệ sinh thái, học tập, mầm non, sáng tạo.

Nhận bài ngày 10.12.2023; gửi phản biện, chỉnh sửa và duyệt đăng ngày 26.01.2024

Liên hệ tác giả: Đặng Lan Phương; Email: dlphuong@daihocthudo.edu.vn

1. MỞ ĐẦU

Trong bối cảnh hội nhập quốc tế và cách mạng công nghiệp lần thứ tư, yêu cầu của giáo dục ngày nay không chỉ dừng lại ở việc truyền thụ cho học sinh những kiến thức, những kinh nghiệm mà còn phải phát hiện và bồi dưỡng năng lực sáng tạo cho học sinh để họ có thể tự tạo ra những kiến thức mới, phương tiện mới, cách giải quyết mới.

Các văn bản chỉ đạo của Đảng và của Thành phố Hà Nội cũng đã xác định mục tiêu quan trọng để xây dựng và phát triển Hà Nội thành đô thị thông minh, thành phố sáng tạo, trong đó nhấn mạnh vai trò quan trọng của nguồn nhân lực và hệ sinh thái học tập trong việc phát triển nguồn nhân lực là nhân tố cốt yếu trong việc xây dựng Hà Nội thành thành phố sáng tạo.

Nhằm cụ thể hóa Chương trình số 07-CTr/TU của Thành ủy Hà Nội (khóa XVII) về “Đẩy mạnh phát triển khoa học, công nghệ và đổi mới sáng tạo trên địa bàn Thành phố Hà Nội, giai đoạn 2021-2025”, Ủy ban nhân dân thành phố Hà Nội đã ban hành Chương trình phát triển mô hình “Hệ sinh thái học tập, sáng tạo” ở các cấp học trên địa bàn thành phố Hà Nội. Theo quyết định số 4906/QĐ-UBND, chương trình sẽ xây dựng và phát triển mô hình “Hệ sinh thái học tập, sáng tạo” nhằm nâng cao chất lượng giáo dục toàn diện ở các cấp học, trong đó, nhấn mạnh việc phát triển năng lực học tập, sáng tạo của học sinh, đáp ứng yêu cầu xây dựng Thành phố Hà Nội sáng tạo [1]. Đồng thời, tạo lập môi trường thuận lợi để đồng bộ các giải pháp nâng cao chất lượng giáo dục, đào tạo ở các bậc học dựa trên khai thác nền tảng công nghệ số nhằm thực hiện các mục tiêu đổi mới căn bản toàn diện giáo dục [2].

Chương trình giáo dục phổ thông 2018 được Bộ Giáo dục và Đào tạo ban hành đặt mục tiêu: “...Những năng lực chung được hình thành, phát triển thông qua tất cả các môn học và hoạt động giáo dục: năng lực tự chủ và tự học, năng lực giao tiếp và hợp tác, năng lực giải quyết vấn đề và

sáng tạo; ...” [3]. Với mong muốn sáng tạo bền vững, cần có công dân sáng tạo, làm chủ và nâng tầm sáng tạo cần bắt đầu ngay từ cấp học mầm non, nơi trẻ em được giáo dục sáng tạo. Chương trình giáo dục mầm non hiện nay đang được định hướng mục tiêu là hình thành và phát triển ở trẻ em những chức năng tâm sinh lý, năng lực và phẩm chất mang tính nền tảng, những kỹ năng sống cần thiết phù hợp với lứa tuổi, khơi dậy và phát triển tối đa những khả năng tiềm ẩn, đặt nền tảng cho việc học ở các cấp học tiếp theo và cho việc học tập suốt đời [4]. Trẻ em ở độ tuổi mầm non đang trong quá trình phát triển nhanh chóng về thể chất, tâm lý cảm xúc và hình thành những kỹ năng, trong đó có khả năng sáng tạo. Việc xây dựng hệ sinh thái học tập, sáng tạo trong trường mầm non sẽ tác động trực tiếp đến chất lượng chăm sóc, giáo dục trẻ, là điều kiện đảm bảo sự phát triển toàn diện của trẻ mầm non, tiền đề giúp trẻ có thể thích ứng, tự tin trong cấp học tiếp theo, đồng thời đáp ứng xu thế đổi mới sáng tạo của mà Hà Nội đang hướng tới. Bài viết này trình bày tổng quan về các nghiên cứu trên thế giới và ở Việt Nam về mô hình hệ sinh thái học tập, sáng tạo ở cấp học mầm non, khái niệm cơ bản về mô hình hệ sinh thái học tập sáng tạo cấp học mầm non cũng như định hướng xây dựng mô hình Hệ sinh thái học tập, sáng tạo cấp học mầm non ở Hà Nội trong đó đề xuất một mô hình lý thuyết cho "Hệ sinh thái học tập, sáng tạo" tại cấp học mầm non, nhằm tối ưu hóa quá trình học tập và phát triển tối đa tiềm năng của các em nhỏ.

2. NỘI DUNG

2.1. Tổng quan các nghiên cứu liên quan đến Hệ sinh thái học tập, sáng tạo cấp học mầm non

2.1.1. Những nghiên cứu ở nước ngoài

Nghiên cứu về hệ sinh thái học tập, sáng tạo cho trẻ mầm non là một lĩnh vực đang được quan tâm và nghiên cứu rộng rãi trên thế giới. Các nghiên cứu [5]–[11] đều cho rằng việc phát triển hệ sinh thái học tập, sáng tạo cho trẻ lứa tuổi mầm non là một điều cần thiết và quan trọng cho sự phát triển toàn diện của đứa trẻ sau này.

Ý tưởng xây dựng mô hình hệ sinh thái học tập trên thế giới bắt nguồn từ Lý thuyết kết nối [12]–[16], coi các yếu tố tạo thành một nền giáo dục tốt và thúc đẩy việc học tập có hiệu quả đều được gắn kết với nhau. Cấu trúc và mô hình phát triển hệ sinh thái học tập/giáo dục bao gồm các thành phần sau: (1) Chủ thể học tập (Con người); (2) Tri thức học tập (Nội dung); (3) Công nghệ học tập (Công nghệ); (4) Bối cảnh học tập và (5) Văn hóa, chiến lược, khả năng kết nối tri thức giữa các thành phần bên trong hệ sinh thái và các kết nối ra bên ngoài với hệ sinh thái lớn hơn. Trên thế giới, mô hình này cũng đã được nhiều nước (Anh, Nga, Australia, Mỹ, Pháp, Trung Quốc...) triển khai như: hệ sinh thái giáo dục toàn cầu, trường học thông minh, hệ sinh thái học tập STEM/ STEAM (là viết tắt của các từ Science (khoa học), Technology (công nghệ), Engineering (kỹ thuật), Art (nghệ thuật) và Math (toán học) [17]...

Khi nghiên cứu về "Sự sáng tạo của trẻ em và các hoạt động giáo dục tại trường mầm non", nhóm tác giả Roger D. Lienhardt và các đồng nghiệp (2016) đã tập trung vào việc khảo sát các hoạt động giáo dục khuyến khích sự sáng tạo của trẻ mầm non và đánh giá tác động của chúng đến sự phát triển tư duy và sáng tạo của trẻ. Kết quả nghiên cứu cho thấy, hoạt động giáo dục khuyến khích sự sáng tạo có thể tác động tích cực đến sự phát triển tư duy và sáng tạo của trẻ mầm non [5]. Cũng nghiên cứu về việc thúc đẩy sự sáng tạo cho trẻ nhỏ, nhóm tác giả Yvonne Klerkx và đồng nghiệp (2014) đã tiến hành nghiên cứu về "Môi trường học tập thúc đẩy sự sáng tạo ở trẻ mầm non", tập trung vào việc xây dựng môi trường học tập thích hợp và khuyến khích sự sáng tạo của trẻ mầm non. Các phương pháp giáo dục khuyến khích sự sáng tạo được áp dụng như cung cấp tài liệu tham khảo, trò chơi, câu chuyện kể, hướng dẫn và hỗ trợ của giáo viên. Kết quả nghiên cứu cho thấy, môi trường học tập có thiết kế thích hợp và các hoạt động giáo dục khuyến khích sự sáng tạo có thể tạo ra một môi trường học tập sáng tạo cho trẻ mầm non [11]. Cùng hướng đi về môi trường học tập, nhóm các nhà nghiên cứu Anna Christina Pratschke và đồng nghiệp (2018) đã tiến hành nghiên cứu về "Sự phát triển sáng tạo ở trẻ mầm non trong môi trường học tập tích cực", tập trung vào việc khảo sát các hoạt động giáo dục khuyến khích sự sáng tạo của trẻ mầm non và đánh giá tác động của chúng đến sự phát triển sáng tạo của trẻ. Nhóm nghiên

Tạp chí Khoa học - Số 80/Tháng 1 (2024) 25

cứu cũng nhận định, việc sử dụng môi trường học tập tích cực cùng với các hoạt động giáo dục khuyến khích sự sáng tạo có thể giúp tăng cường sự phát triển sáng tạo của trẻ mầm non [18].

Những nghiên cứu trên cho thấy sự quan tâm của các nhà nghiên cứu đến việc phát triển hệ sinh thái học tập sáng tạo cho trẻ mầm non. Các phương pháp giáo dục khuyến khích sự sáng tạo, cùng với môi trường học tập thích hợp, đóng vai trò quan trọng trong việc tạo ra một môi trường học tập sáng tạo cho trẻ mầm non.

2.1.2. Những nghiên cứu ở Việt Nam

Hiện nay, việc xây dựng hệ sinh thái học tập và giáo dục như một xu hướng không thể thiếu trong giáo dục 4.0 đã được định hướng trong các chính sách của Đảng và Nhà nước. Trên toàn quốc, đã triển khai nhiều mô hình, dự án và đề án khác nhau như Giáo dục STEM Việt Nam, Mô hình trường học hạnh phúc, Hệ sinh thái kết nối học tập Youth+, Dự án Brickone, Hệ sinh thái kết nối tri thức 4.0 TOTA và Dự án "Ngôi trường số - TOTA School". Ngoài ra, nhiều doanh nghiệp đã tham gia cung cấp các giải pháp giáo dục trực tuyến như VNPT (VNPT E-Learning, VnEdu, hệ sinh thái EdTech Việt Nam), Viettel (ViettelStudy), FPT (công nghệ blockchain trong cấp chứng chỉ, bằng cấp)... Các ứng dụng này đã có tác động tích cực đến quá trình chuyển đổi số trong lĩnh vực giáo dục.

Tác giả Nguyễn Mạnh Hùng đã chỉ ra trong nghiên cứu của mình (2013) rằng "Hệ sinh thái học tập" bao gồm cả các thành phần sống và phi sống, cũng như mọi mối quan hệ được xác định trong không gian vật lý. Đặc biệt, hệ sinh thái học tập bao gồm tất cả các bên liên quan tham gia vào quá trình học tập, các nguồn lực học tập, môi trường học tập và ranh giới cụ thể của môi trường học tập [19].

Hệ sinh thái học tập bao gồm: Hệ thống chủ thể học tập (cá nhân học sinh, giáo viên, nhóm học...); Hệ thống tri thức học tập (chương trình học, bài giảng, sách giáo trình, tài liệu thư viện, tri thức cá nhân học sinh, tri thức giáo viên, tri thức nhóm, tri thức trên mạng...); Hệ thống công nghệ học tập (Internet, hệ thống e-learning, phần mềm hỗ trợ học tập, công cụ tìm kiếm trên mạng, phần mềm mô phỏng, thực tế ảo...); Hệ thống bối cảnh học tập (học lý thuyết, thực hành, học khái niệm, học kỹ năng, bài tập tình huống, thực tập, bài tập nhóm, seminar, bài luận...)[20]–[22]

Trong hệ sinh thái học tập, hệ thống công nghệ học tập đóng vai trò ngày càng quan trọng và có những thay đổi nhanh chóng, đặc biệt trong bối cảnh Cách mạng Công nghiệp 4.0. Trong nghiên cứu "Từ lý thuyết học tập kết nối gợi mở cho việc ứng dụng công nghệ trong học tập" (2012), tác giả Nguyễn Mạnh Hùng đã miêu tả hệ sinh thái học tập như một hệ thống liên kết giữa cá nhân, nhóm và mạng học tập trong môi trường công nghệ và Internet [23]. Đồng thời, tác giả cũng nhấn mạnh các đặc điểm của sản phẩm giáo dục, vòng đời, liên kết, kết nối mạng và sự di chuyển của tri thức. Việc liên kết với môi trường công nghệ Internet là tiền đề để phát triển các hệ sinh thái học tập với qui mô nhỏ, sử dụng hạ tầng công nghệ thông tin tiên tiến, trong bối cảnh Cách mạng Công nghiệp 4.0 [20]. Nhà nghiên cứu Nguyễn Thị Quỳnh Hoa (2017) cũng đã có nghiên cứu về "Phát triển hệ sinh thái học tập sáng tạo cho trẻ mầm non thông qua hoạt động học tập tích cực". Nghiên cứu này tập trung vào việc xây dựng môi trường học tập tích cực và khuyến khích sự sáng tạo của trẻ mầm non. Kết quả nghiên cứu cho thấy, việc áp dụng hoạt động học tập tích cực giúp tăng cường khả năng tư duy sáng tạo và giải quyết vấn đề của trẻ mầm non.

Theo tác giả Nguyễn Thị Thanh Mai (2020), hoạt động sáng tạo có thể giúp trẻ mầm non phát triển khả năng tư duy, sáng tạo và giải quyết vấn đề [24]. Ngoài ra, còn có thể kể đến những nghiên cứu khác liên quan [25]–[29], đề cập đến tầm quan trọng cũng như những phương tiện, môi trường, cách thức để có thể phát triển khả năng sáng tạo của trẻ mầm non.

Từ những nghiên cứu liên quan đến Hệ sinh thái học tập, sáng tạo cấp mầm non trên thế giới và ở Việt Nam cho thấy trong bối cảnh giáo dục mầm non Việt Nam hiện nay, việc xây dựng nhà trường như một hệ sinh thái học tập, hệ sinh thái giáo dục là xu hướng tất yếu của giáo dục 4.0 được định hướng trong các chủ trương của Đảng, Nhà nước. Các trường mầm non cần xây dựng

26 TRƯỜNG ĐẠI HỌC THỦ ĐỒ HÀ NỘI

hệ sinh thái học tập, sáng tạo bằng cách thúc đẩy sự sáng tạo và đổi mới, tạo ra lợi ích lâu dài cho giáo viên và trẻ, từ đó ảnh hưởng đến chất lượng giáo dục toàn diện của nhà trường. **2.2. Các khái niệm cơ bản về mô hình hệ sinh thái học tập sáng tạo cấp học mầm non**

2.2.1. Khái niệm Mô hình